

1. UVOD

Plaćanje za isporučenu robu ili za obavljene usluge u međunarodnom trgovinskom prometu, u pravilu, predstavlja najvažniji dio svake takve transakcije. Ako odredbe o plaćanju nisu sastavljene na način koji nalažu pravila struke, izvoznici se izlažu velikom riziku. Taj se rizik može sastojati ili u propustu da obaveza plaćanja ostane nepokrivena odgovarajućim osiguranjem ili da se vrijednost novčane obaveze smanji protekom vremena zbog gubitka vrednosti ugovorene valute plaćanja. Da bi se osiguralo plaćanje u međunarodnoj trgovini, najčešće nije dovoljno samo ugovorom predvideti obavezu kupca ili naručioca da će platiti. Ugovorne obaveze se mogu i prekršiti, a zaštita za takvo kršenje mora se tražiti pred sudovima ili arbitražama. Takvi postupci su često veoma polagani, povezani s mnogim proceduralnim pitanjima, a na kraju i sa složenim postupkom izvršavanja stranih sudskih ili arbitražnih odluka na teritoriji raznih država.

U zaćecima međunarodne trgovine, kada su trgovci sami prevozili robu i pratili je na njenom putu od prodavaca do kupca, mogli su vršiti neposrednu kontrolu nad tom robom. Isto tako, mogli su sami robu predati kupcu, nakon što bi je ovaj platio. Kad je trgovina postala distancijska, tj. kada su trgovci prestali pratiti robu koju su prodavali, bilo je potrebno izgraditi instrumente koji će osigurati plaćanje nakon što roba izađe van kontrole prodavaca. Moderna trgovina stvorila je niz posrednika koji su zamenili trgovce koji su ranije sami pratili robu. Posrednici obavljaju razne funkcije u onom preko potrebnom lancu koji se stvara između prodavca i kupca ili izvoznika i uvoznika. Tako, na primjer, poslanici pomažu i posreduju kod sklapanja poslova, komisionari sami prodaju u svoje ime, a za račun svojih komitenata, špediteri organizuju prevoz, prevoznici obavljaju prevoz, osiguravači obezbjeđuju robu protiv rizika oštećenja ili gubitaka, a banke posreduju kod naplate ili čak i same garantuju plaćanje. Svi ti posrednici veoma mnogo pomažu u nesmetanom odvijanju međunarodne trgovine, a neki od njih, naročito osiguravači i banke, bitno smanjuju rizike koji nastaju u takvoj vrsti transakcija.

Kao posljedica mnogobrojnih i različitih rizika povezanih sa međunarodnom trgovinom, može doći u opasnost naplate isporučene robe, obavljenih radova ili nastalih šteta. Od svih rizika, nemogućnost naplate potraživanja jedan je od najvećih rizika u međunarodnoj trgovini. Da bi se izbjegao taj rizik, za učesnike u međunarodnoj trgovini je važno da znaju, prvo, kako se ugovaraju plaćanja i drugo, koja im sredstva i koji instrumenti stoje na raspolaganju za osiguranje plaćanja i smanjenje opasnosti od nemogućnosti naplate. Ako plaćanje nije ugovoreno i osigurano na odgovarajući način, cijela je aktivnost izvoznika dovedena u pitanje, jer on neće za svoj rad i uložena sredstva dobiti odgovarajuću protivvrijednost. Naprotiv, imaće dodatne troškove kako bi utjerao svoja potraživanja. Ishod takvih utjerivanja u međunarodnoj je trgovini uvijek neizvjestan. Zbog toga, učesnici u međunarodnoj trgovini imaju dužnost predvidjeti onakav način plaćanja koji će ih maksimalno zaštititi od opasnosti neplaćanja, zavisno od okolnosti svake pojedine transakcije.

Ovakva situacija nameće izvoznicima obavezu da u svojim vanjskotrgovinskim ugovorima predvide pouzdane instrumente kojima bi osigurali plaćanje. Da bi se ta potreba zadovoljila, međunarodna trgovinska praksa, potpomognuta od banaka i drugih međunarodnih trgovačkih institucija, stvorila je upravo takve instrumente. Kod toga su banke odigrale vrlo značajnu ulogu, jer su one preuzele ulogu garanta za obaveze plaćanja ili barem posrednika u plaćanju i tako su se direktno interpolirali u odnose između izvoznika i uvoznika.

Jedan od najpouzdanijih instrumenata osiguranja plaćanja su bankarske garancije. Moderni međunarodni instrument osiguranja plaćanja, kao što su bankarske garancije, ne bi bili mogući da nema banaka koje ih izdaju i koje svojim ugledom i svojim kapitalom stoje iza sopstvenih preuzetih obaveza na plaćanje.

Bankarske garancije su noviji instrument međunarodne trgovačke prakse. Njihova je osnovna svrha osiguranje izvršenja ugovornih obaveza. Osiguranje se sastoji u obavezi banke koja je izdala garanciju, da u slučaju ispunjenja uslova i uslova sadržanih u samoj garanciji, isplati korisniku garancije određeni novčani iznos.

Gore navedene definicije će nas voditi kroz izlaganje i potvrditi neophodnost primjenjivanja bankarskih garancija u svojstvu instrumenta obezbjeđenja plaćanja u međunarodnom platnom prometu

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja ovog diplomskog/specijalističkog rada su primjena bankarskih garancija kao instrumenta obezbjeđenja plaćanja u međunarodnom platnom prometu.

1.2. Ciljevi istraživanja

Cilj ovog istraživanja je da predstavi bankarsku garanciju kao sredstvo te upoznavanje sa njenim funkcionisanjem i pravilnom upotrebom u međunarodnom (spoljnostrgovinskom) platnom prometu.

1.3. Radna hipoteza

Osnovna hipoteza rada glasi:

Upotreba bankarske garancije u međunarodnom platnom prometu predstavlja sigurno sredstvo odnosno efikasan instrument obezbjeđenja plaćanja u poslovanju između partnera i u velikoj mjeri i obimu ubrzavaju razmjenu pa samim tim i pokriće drugih rizika.

1.4. Metode istraživanja

U izradi rada korištene su metode deskripcije, sinteze i analize. Sekundarni podaci su korišteni iz stručne i naučne literature koja tretira ovu oblast.

1.5. Struktura rada

Prvi dio rada sastoji se od uvodnog obrazloženja o značaju bankarske garancije kao instrumenata obezbjeđenja plaćanja u spoljnotrgovinskom poslovanju koje je trebalo biti veoma sigurno, efikasno u međunarodnoj trgovačkoj praksi, potpomognuta od banaka i drugih međunarodnih trgovačkih institucija.

Drugi dio daje teorijski osvrt na pojam, determinante i genezu bankarske garancije, kao i bitne i nebitne elementi koje bankarska garancija u praksi obično sadrži.

Treći dio upućuje na izvore prava i unifikaciju bankarske garancije na međunarodnom planu.

U četvrtom dijelu su objašnjeni pravni odnosi kao i učesnici koji se pojavljuju kod poslova sa bankarskim garancijama. A kako su to dvostrani pravni poslovi, pojavljuju se pravni odnosi koji, zavisno od učesnika, mogu biti između povjerioca i dužnika, između banke i dužnika, zatim banke i nalogodavca, banke i korisnika garancije, kao i između samih banaka.

U petom dijelu opisane su vrste bankarskih garancija kategorisane prema određenim kriterijumima, te predložen postupak izdavanja bankarske garancije kao instrumenta obezbjeđenja plaćanja.